

Eer op de vlucht

Over eerge relateerd geweld in Nederlandse asielzoekerscentra

Janine Janssen & Ruth Sanberg

In deze verkennende studie staan twee vragen centraal. Ten eerste, wanneer we politiedossiers over eerge relateerd geweld (EGG) bestuderen, vinden we dan conflicten die zich voordoen in asielzoekerscentra, en zo ja, wat kunnen we uit die dossiers leren? Ten tweede, in hoeverre kunnen deze politiedossiers inzicht geven in de rol van EGG in het leven van vluchtelingen in Nederland? Wat zijn de mogelijkheden en beperkingen en hoe kunnen die worden aangepakt in toekomstig onderzoek? Als theoretisch kader passen wij het geïntegreerde import- en deprivatiemodel binnen totale instituties toe op asielzoekerscentra (AZC's). Hierbij zoomen we in op eerge relateerde conflicten binnen deze centra. De geselecteerde eerzaken draaiden om problemen binnen het gezinsleven en zedelijkheid en leidden tot zowel bedreigingen als fysiek geweld. Onder jongere slachtoffers was hun partnerkeuze het belangrijkste struikelblok, terwijl later in de levensloop conflicten voortkwamen uit echtscheidingen en het aangaan van nieuwe relaties. Het onderscheid tussen import- en deprivatiefactoren binnen deze eerzaken bleek lastig om twee redenen. Ten eerste, binnen het beleidsdiscours wordt EGG voornamelijk gezien als geweld binnen (extended) families en als vaak geworteld in conflicten over partnerkeuze en zedelijkheid. Deze focus komt overeen met het importmodel en niet zozeer met het deprivatiemodel. In de tweede plaats lieten veel eerzaken juist de wisselwerking zien tussen de twee modellen. Toekomstig onderzoek zou zich moeten richten op (een combinatie van) verschillende bronnen waarbij de rol van deprivatiefactoren niet over het hoofd worden gezien. Omdat deprivatiefactoren vatbaarder zijn voor (kortetermijn)beleidsmaatregelen, waardoor bij asielzoekers een bron van stress en van (eerge relateerde) conflicten kan worden weggenomen.

1 Inleiding

In 2016 zijn in Nederland 31.200 asielzoekers en nareizende familieleden geregistreerd. In maart 2016 woonden er ruim 45.000 asielmigranten in de centrale opvang. Zeker 16.000 van deze bewoners zijn vluchtelingen die al een verblijfsvergunning hebben gekregen. Bijna de helft van deze asielmigranten in de verschillende opvangcentra is Syriër (44%). Daarnaast is er ook een aanzienlijke groep uit Irak (9%), Eritrea (8%), Afghanistan (7%) en Ethiopië (6%).¹ Uit de literatuur en op basis van bij de politie bekende casuïstiek weten we dat bij de bewoners van deze landen eercodes en daaraan gekoppelde opvattingen over het

1 www.werkwijzervluchtelingen.nl/feiten-cijfers/aantallen-herkomst.aspx, geraadpleegd op 6 maart 2017.

gebruik van geweld niet onbekend zijn (Janssen, 2008; LEC EGG, 2017). Maar wat is er eigenlijk concreet bekend over geweld uit naam van eer onder asielzoekers in Nederland? Er is wel geschreven over criminaliteit onder asielzoekers (zie bijvoorbeeld De Haan & Althoff, 2002; Boom et al., 2010; Kuppens et al., 2016), maar er is geen onderzoeksliteratuur over eerge relateerd geweld onder asielzoekers in Nederland. Om die reden hebben we een onderzoek gedaan op basis van de dossiers van het Landelijk Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld (LEC EGG) van de nationale politie. In dit verkennende onderzoek staan twee vragen centraal. In de eerste plaats willen wij graag weten wat we in de dossiers aantreffen over eerge relateerd geweld in asielzoekerscentra (AZC). Vinden we bruikbare informatie? Indien dat het geval is, wat leren we daar dan uit? In de tweede plaats zoeken wij een antwoord op de vraag in hoeverre op basis van deze politiegegevens daadwerkelijk inzicht kan worden verkregen in de rol en betekenis van eerge relateerd geweld in het leven van in Nederland verblijvende asielzoekers. Wat zijn de mogelijkheden en wat zijn de beperkingen van deze politieke informatie?

Om antwoorden op deze vragen te kunnen vinden is in de dossiers van het Landelijk Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld (LEC EGG) uit de periode 2011-2015 nagegaan welke zaken zich in een AZC afspeelden. In paragraaf 2 van deze bijdrage wordt eerst beschreven wat de rol en de werkwijze van de nationale politie is bij de aanpak van eerge relateerd geweld. In die paragraaf wordt ook aandacht besteed aan welke gedragingen in Nederland onder de noemer eerge relateerd geweld worden geschaard. Vervolgens wordt in paragraaf 3 stilgestaan bij enkele theoretische uitgangspunten bij het onderzoek naar het leven in instellingen en bij de manier waarop de casuïstiek is geselecteerd en geanalyseerd. In paragraaf 4 zoomen we in op de eerste in deze inleiding geponeerde vraag: Als er in de dossiers van het LEC EGG eerzaken in AZC's te vinden zijn, waar gaan die dan over? Gaat het bijvoorbeeld om conflicten die in het buitenland zijn ontstaan en hier escaleren? Speelt het verblijf in een AZC nog een rol bij het eerconflict? We sluiten af met de beantwoording van de tweede vraag: In hoeverre zijn deze dossiers geschikt om goed inzicht te krijgen in de problematiek van eer en geweld onder in Nederland verblijvende asielzoekers? Welke hiaten zijn er en hoe kunnen die geadresseerd worden in toekomstig onderzoek?

2 De politieke aanpak van eerge relateerd geweld in Nederland

2.1 *Wat is eerwraak en wat is eerge relateerd geweld?*

- *Eerwraak*

Eerwraak is een zuiverings- of reinigingsritueel waarbij een smet op de familie-eer in een geformaliseerde en dramatische vorm wordt verwijderd. Sommige deskundigen stellen dat dit ritueel aan een aantal absolute kenmerken moet voldoen: er moet bijvoorbeeld altijd sprake zijn van fysieke aantasting van de eer – bijvoorbeeld het verlies van maagdelijkheid – en die fysieke bevlekking moet publiek bekend zijn, de schuldige aan het eerverlies moet per se gedood worden, de dader

is een familielid of handelt in opdracht van de familie en de eerwraak is gepland (Nauta & Werdmölder, 2002). Andere deskundigen zeggen dat lang niet altijd al deze ingrediënten aanwezig zijn. Soms is een meisje weliswaar nog maagd, maar wordt er zo sterk over haar geroddeld, dat de familie-eer alsnog als aangetast wordt beschouwd. Er zijn ook voorbeelden bekend, waarbij geweld uit naam van eer wordt gepleegd, terwijl nog niet de hele gemeenschap op de hoogte is van de eerschending, maar een familielid zelf ervan doordrongen is dat de eer is aangetast en dat er nu gehandeld moet worden. Verder zijn er gevallen bekend waarbij een slachtoffer een moordaanslag overleeft en het verder bij een poging tot eerwraak blijft. Vaak is de dader geen familielid, maar richt bijvoorbeeld de familie van een meisje het dodelijke geweld op haar vriend. Daarnaast komt het voor dat een man zijn vrouw doodt bij betrapping op overspel zonder dat daar verder uitvoerige planning aan voorafgaat (Van Eck, 2001; Van Eck, 2003).

- *Eergerelateerd geweld*

De (politie)praktijk laat zien, dat het bij conflicten rondom eerschending lang niet altijd tot een dodelijke afloop hoeft te komen. Ook andere vormen van geweld komen in beeld, zoals bedreiging of mishandeling. Om die reden is dan ook de bredere term 'eergerelateerd geweld' in zwang geraakt. In opdracht van de overheid is een werkdefinitie van het begrip 'eergerelateerd geweld' ontwikkeld:

'[E]er gerelateerd geweld is elke vorm van geestelijk of lichamelijk geweld gepleegd vanuit een collectieve mentaliteit in reactie op een (dreiging van) schending van de eer van een man of vrouw en daarmee van zijn of haar familie waarvan de buitenwereld op de hoogte is of dreigt te raken' (Ferwerda & Van Leiden, 2005).

Deze definitie heeft een belangrijke rol gespeeld bij het afbakenen van het overheidsbeleid met betrekking tot geweld in naam van eer. De focus van overheid en de politie richten ligt op eierzaken in de context van familie en op het terrein van zeden. Bij de beleidsmatige aanpak van eergerelateerd geweld in Nederland en ook bij de politie is nooit in theorie uitgesloten dat eierzaken zich eveneens voordoen onder autochtone Nederlanders (zie bijvoorbeeld over eer in Europa: Spierenburg, 2008). Vanwege een aantal dramatische zaken met dodelijke afloop, die veel media-aandacht hebben gehad, is er bij de aanpak van eergerelateerd geweld wel van uitgegaan dat vooral geïnvesteerd zou moeten worden op groepen met een migratieachtergrond, waarvan al bekend was dat er op eergebied problemen bestonden. In Nederland gaat het dan vooral om migrantengroepen die van oorsprong uit Noord-Afrika en het Midden-Oosten komen (Janssen, 2008; LEC EGG, 2017).

- *Aanleidingen tot eerconflicten*

In eerconflicten treffen we verschillende stenen des aanstoets aan. In familiegroepen kan de nodige deining ontstaan rond partnerkeuze, het aangaan van buitenechtelijke relaties, het krijgen van buitenechtelijke kinderen, het aanvragen van een echtscheiding en verzet tegen in de familie geldende regels of opvattin-

gen, bijvoorbeeld op religieus vlak (Van Eck, 2001; Gezik, 2003; Ermers, 2007; Janssen, 2008). De praktijk laat zien dat dergelijke conflicten de *nuclear family* overstijgen en plaatsvinden in grotere groepsverbanden, zoals dat van de *extended family* (Janssen, 2008). Het onderstaande schema laat zien welke aanleidingen tot eerconflicten zich voor kunnen doen en hoe daar vaak een of twee families bij betrokken zijn.

Hoewel in schema 1 gesproken wordt over een individu dat overgaat van de ene naar de andere familie, leert de praktijk dat het in het dagelijks leven nooit alleen om het individu gaat. Zo zien bijvoorbeeld antropologen een huwelijk als het overgaan van de ene familie naar de andere. Als twee mensen met elkaar trouwen, gaan zij niet alleen een officiële relatie aan met elkaar, maar ook met elkaars familie. Hierbij vindt er een overdracht plaats van (morele) rechten en plichten. Hoe dat ‘pakket’ eruit ziet, hoe de rollen van de familie van de vrouw en die van de man eruit zien en tot op welke hoogte het niet naleven van de hieruit voortvloeiende regels als eerverlies wordt opgevat, is afhankelijk van de culturele achtergrond (Janssen, 2008, 2017).

Met eergeerelateerd geweld worden ook andere fenomenen in verband gebracht, die geassocieerd worden met migratie en de multiculturele samenleving (Janssen, 2016): vrouwelijke genitale verminking (besnijdenis) (Kool et al., 2005), huwelijksdwang, huwelijkse gevangenschap en achterlating. Bij huwelijksdwang gaat het om een religieus of wettelijk huwelijk waarbij de (voorbereidende) huwelijks-handelingen tegen de vrije wil van minstens één van de huwelijkskandidaten heeft plaatsgevonden en waar onder een bepaalde vorm van dwang mee is ingestemd (Cornelissens et al., 2009). In Nederland zijn religieuze huwelijken overigens niet rechtsgeldig. Een religieuze plechtigheid dient altijd na de voltrekking van een rechtsgeldig burgerlijk huwelijk plaats te vinden. Van huwelijkse gevangenschap is sprake wanneer een man of vrouw een huwelijk wil beëindigen en daarvoor niet de benodigde medewerking krijgt van de echtgeno(o)t(e). Het gaat hier om een informeel of een religieus huwelijk dat in het land van herkomst van (een van beide) partners rechtsgeldigheid heeft. Als één van beide echtelieden niet meewerkt aan de scheiding, is er sprake van huwelijkse gevangenschap. Bij achterlating gaat het om vrouwen, al dan niet met hun kinderen, maar ook om jongeren (zowel jongens als meisjes) die tegen hun wil en zonder identiteits- en verblijfsdocumenten door hun echtgenoot, vader of beide ouders in het land van herkomst worden achtergelaten. Achterlating kan samengaan met huwelijksdwang of huwelijkse gevangenschap, maar dat is niet noodzakelijk. Er wordt verder ook gesproken over de problematiek van ‘verborgen vrouwen’. Daarbij gaat het om vrouwen die door de partner en/of familie gedwongen worden om in isolement te leven. Achterlating of huwelijksdwang kan hiermee samenhangen (Drost et al., 2015). Eer kan een rol spelen in dergelijke fenomenen, maar het hoeft niet. Wanneer conflicten ontstaan rondom deze complexe fenomenen, vinden die ook vaak hun weg naar het landelijk expertisecentrum eergeerelateerd geweld van de politie. De volgende paragraaf licht dit toe.

Schema 1 *Mogelijke eerschendingen in de relationele context afgezet tegen de levensloop*

→→→ Levensloop →→→	Levensloop →→→	Levensloop →→→	Levensloop →→→
Vóór het huwelijk Individu bevindt zich in de invloedsfeer van familie 1	Het aangaan van een huwelijk Overgang van het indi- vidu van familie 1 →→→ familie 2 Huwelijk is bestendinging van de relatie tussen familie 1 en familie 2	Tijdens een huwe- lijk Individu bevindt zich in het krach- tenveld van familie 1 en familie 2	
<i>Seksuele contacten</i>			
– verlies van maagdelijkheid/ het ongehuwd aangaan van een seksuele relatie	– het 'onkuis' (bijvoorbeeld niet maagdelijk voor vrou- wen) overgaan van familie 1 naar familie 2	– aangaan van buiten- echtelijke relaties	
– verkrachting	– verkrachting	– verkrachting	
<i>Partnerkeuze</i>			
– verzet tegen gearrangeerde verlovingen/huwelijken	– verzet tegen gearrangeerde verlovingen/huwelijken* – schaking (vrijwillig of onvrij- willig)** – (her)trouwen met een voor de (schoon)familie niet-acceptabele partner	– het verlaten van de huwelijkspartner	
<i>Zwanger-/ouderschap</i>			
– ongehuwd zwanger-/ ouderschap	– het 'meenemen' in het huwelijk van kinderen die 'niet eervol ter wereld zijn gekomen' (bijvoorbeeld buitenechtelijke kinderen)	– buitenechtelijke zwan- gerschappen en kinde- ren/twijfels over vaderschap – discussie over voogdij over kinderen/het afpakken van kinderen	
<i>Verzet tegen regels</i>			
– verzet tegen regels/autori- teit in familie 1	– verzet tegen regels/autori- teit in familie 1 en 2	– verzet tegen regels/ autoriteit in familie 1 en 2	

* Als een meisje aan een bepaalde familie als bruid is beloofd, maar zij zelf een andere toekomstige echtgenoot op het oog heeft, zijn er niet twee families bij de zaak betrokken, maar drie.

** Van Eck over schaking in de Turkse context: 'Wanneer ... [ouders] tegen [een huwelijk] zijn, biedt de Turkse plattelandscultuur een oplossing in de vorm van ... de schaking. Dit is officieel het ontvoeren van een meisje door een jongen, met het doel met haar te trouwen. In de praktijk is het meisje doorgaans geen willoos slachtoffer, maar besluit zij samen met de jongen tot een schaking, omdat haar ouders geen heil zien in een huwelijk' (Van Eck, 2001: 118).

Bron: Janssen, 2008

2.2 *Het Landelijk Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld*

Sinds 2008 beschikt de politie over een Landelijk Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld (LEC EGG), dat een vijftal taken heeft: het behandelen van complexe zaken waarbij eer vermoedelijk een rol speelt, onderzoek doen naar methoden voor de politie om dit soort geweld aan te pakken en de achtergronden ervan, verspreiding van kennis over het onderwerp en het opbouwen en onderhouden van netwerken binnen migrantengemeenschappen. Het LEC EGG heeft een methode voor de herkenning en aanpak van eerge relateerd geweld ontwikkeld die als de standaardaanpak geldt voor gewelddadige eerzaken binnen de Nederlandse politie (Janssen, 2008). De methode bestaat uit drie stappen: ten eerste de herkenning van zaken waarbij eergevoel wellicht een rol speelt bij (dreigend) geweld door middel van 'rode vlaggen'. Sommige vlaggen hebben te maken met aanleidingen tot conflicten (provocaties, bedreigingen, en dergelijke), andere met (veronderstelde) gevolgen van eerherstel (bijvoorbeeld moord, doodslag, suicide, maar ook vermissingen) en tot slot zijn er rode vlaggen die verwijzen naar sociale achtergronden en culturele codes waaruit is af te leiden in welke mate individuen afhankelijk zijn van hun gemeenschap. Deze rode vlaggen zijn uitgewerkt in een elektronische zoekslag, waarmee politieke informatiesystemen dagelijks worden doorzocht. Dit elektronische sleepnet haalt zaken boven waarbij vragen leven over eer als motief. Voor die zaken wordt in stap twee een 'checklist' ingevuld, dat wil zeggen een itemlijst met open vragen, waarmee informatie over sociale achtergronden van betrokkenen wordt verzameld.² Op basis van de verzamelde gegevens schakelt het LEC EGG eventueel een deskundige in, bijvoorbeeld een (cultureel) antropoloog of een arabist, die zijn of haar licht laat schijnen over mogelijke motieven voor (dreigend) geweld. De derde stap is het maken van een plan van aanpak. De eerste twee stappen – vroegherkenning en het informatie verzamelen met de checklist – worden door de lokale eenheden uitgevoerd. Dat geldt ook voor de IND en de gespecialiseerde opvang. Bij het maken van een analyse en een plan van aanpak en de inzet van deskundigen kan vervolgens een beroep worden gedaan op ondersteuning van het LEC EGG. Dat gebeurt jaarlijks circa 500 maal (LEC EGG 2017).

• *Eerzaken bij de politie in beeld*

Jaarlijks komen bij de politie ongeveer 3000 zaken binnen, waarbij rekening gehouden wordt met een geschonden eergevoel als motief voor (dreigend) geweld. Circa 500 van die zaken zijn dermate complex, dat een beroep wordt gedaan op LEC EGG. Van die zware zaken is bekend dat jaarlijks tussen de 1 en 3% een dodelijke afloop kent (moord, doodslag of zelfdoding). Het merendeel van die complexe zaken zijn bedreigingen. Daaronder vallen ook zaken waarbij de feitelijke bedreiging nog niet is uitgesproken, maar waarvan de betrokkene zeer angstig is voor het bekend worden van een eerschending. Daarbij valt te denken aan het bekend worden van een buitenhuwelijkse relatie of van seksueel contact voor het huwelijk; door de politie wordt in dergelijke gevallen onderzocht hoe reëel die

2 Deze kan geraadpleegd worden via: www.politie.nl/themas/eerge relateerd-geweld-voor-professionals.html.

angst voor geweld is. Voorbeelden hiervan komen ook terug verderop in dit artikel. Hoewel eerge relateerd geweld relatief veel vrouwen raakt, komen ook mannen als (dodelijk) slachtoffer in beeld. In ongeveer 40% van de bij het LEC EGG onder de aandacht gebrachte casuïstiek gaat het om kwesties in een Turkse of Koerdische context en in ongeveer 20% om zaken met een Marokkaanse achtergrond. De laatste jaren komt ook meer casuïstiek in beeld waarbij betrokkenen van Syrische, Irakese of Somalische komaf zijn (LEC EGG, 2017).

3 Theoretisch vertrekpunt

3.1 *Het geïntegreerde import- en deprivatiemodel*

- *Twee visies op het leven in instellingen*

Over het leven van mensen in instellingen zoals gevangenis en AZC's zijn in de criminologie verschillende theoretische noties ontwikkeld. Deze kunnen verdeeld worden in twee categorieën: deprivatiemodellen en importmodellen. Deprivatiedenkens gaan ervan uit dat het leven in een instelling vooral afhangt van de bepalingen en de beperkingen die in die instelling worden opgelegd aan de bewoners. Klassiek in deze stroming is het werk van Sykes (1958) en van Goffman (1975), die de term 'totale institutie' heeft gemunt: dat is een institutie waarin alle facetten van het leven zich op dezelfde plaats en onder het zelfde gezag voltrekken. Het woord 'totaal' slaat op de alomvattende invloed van de institutie op het dagelijks leven van de bewoners. De scheiding tussen de drie levenssferen van slapen, werken en recreëren is opgeheven. Al deze aspecten van het dagelijkse leven vinden op één plaats en onder toezicht plaats. Verder vindt elk onderdeel van de dagelijkse activiteiten plaats in het gezelschap van een grote groep anderen (Goffman, 1975). Eventueel problematisch gedrag van bewoners van dergelijke instellingen wordt in het deprivatiemodel verklaard vanuit de ondervonden beperkingen van persoonlijke vrijheid en autonomie door ontneming van privacy en andere restricties waaraan zij zijn onderworpen (Sykes, 1958). Op deze benadering van het leven in instellingen met nadruk op deprivatie die ontstaat door kenmerken van de organisatie, is de nodige kritiek gerezen. Een tekort van deze benadering is namelijk, dat deze verschillen in gedrag en mate van aanpassing aan het in een instelling geldende regime tussen individuen niet verklaart. Het is noodzakelijk ook oog te hebben voor de kenmerken van individuen en hun levenswijzen voor de binnenkomst in een instelling. Met andere woorden: voor datgene dat bewoners van de instelling van buiten 'importeren' naar de instelling (Irwin & Cressey, 1962). Vooral door onderzoek in het gevangeniswezen is in de jaren zeventig van de vorige eeuw het inzicht ontstaan dat beide invalshoeken elkaar niet uitsluiten, maar complementair zijn: kenmerken van instellingen en kenmerken van individuele bewoners beïnvloeden elkaar (Thomas, 1977; Crewe, 2007). Het is echter niet helemaal duidelijk hoe die wisselwerking eruit ziet. Aangenomen wordt wel dat de toekomstverwachting ten aanzien van het leven na het verblijf in de instelling, die als een importvariabele wordt beschouwd, van grote

invloed is op hoe mensen zich in een instelling gedragen (Thomas, Petersen & Zingraff, 1978; Grapendaal, 1990; Janssen, 1994, 2000).

- *Het geïntegreerde model toegepast op het leven in AZC's*

In Nederland is meerdere malen onderzoek in detentie verricht op basis van het geïntegreerde import- en deprivatiemodel (Grapendaal, 1990; Janssen, 1994, 2000). Wij hebben een studie aangetroffen waarbij dit model is gebruikt om problematisch gedrag (en criminaliteit) onder asielzoekers te verklaren (Althoff & De Haan, 2003). Een AZC is uiteraard geen penitentiaire instelling. Maar conform Goffman kan een AZC wel getypeerd worden als een totale institutie (Althoff & De Haan, 2003) en de deprivatiefactoren zoals Sykes (1958) die omschrijft, kunnen negatieve invloed hebben op het welbevinden van asielzoekers. Hoewel literatuur over het verblijf in AZC's niet specifiek deze theoretische noties aanhaalt, worden wel degelijk deprivatiefactoren onderscheiden, zoals een gebrek aan privacy of de vele overplaatsingen naar steeds andere opvanglocaties, die een negatief effect kunnen hebben op hun welbevinden. Hoe langer een asielzoeker in deze situatie blijft, hoe groter de impact van deze negatieve factoren (Dourleijn & Dagevos, 2011). Onderzoek heeft aangetoond dat het langdurige verblijf in AZC's een zware wissel trekt op het geestelijk welzijn van de bewoners en daarmee ook een negatieve invloed heeft op hun sociaaleconomische integratie in de Nederlandse samenleving (Bakker et al., 2014). Het verblijf in het asielzoekerscentrum maakt mensen afhankelijk:

'Zodra een vluchteling in een AZC verblijft, wordt hij een asielzoeker en wacht. Hij wacht op weekgeld, wacht in de rij om te stempelen, op de IND, op de advocaat, op berichten van familie en op een beslissing. [...] Privacy is schaars. [...] Zelfstandig handelen is beperkt' (Klaver et al., 2014).

Verder maakt de gecombineerde aandacht voor zowel inrichtingsfactoren als kenmerken van de achtergronden van de bewoners van instellingen dit geïntegreerde model interessant voor toepassing bij onderzoek onder bewoners van AZC's.

In deze bijdrage nemen wij dit geïntegreerde model als uitgangspunt bij het beantwoorden van de in de inleiding gestelde vraag: als we geweld in de naam van eer aantreffen op AZC's, wat treffen we dan aan? Welke aspecten van de casus hebben te maken met het verblijf in het AZC en welke met de achtergronden van de betrokkenen? Hoe ziet de wisselwerking eruit tussen deprivatie- en importfactoren?

3.2 *Selectie, analyse en enkele kenmerken van de casuïstiek*

- *Selectie- en analyseproces*

We hebben onze zoektocht om twee redenen beperkt tot casuïstiek waarbij betrokkenen op een AZC verblijven. In de eerste plaats is in de dossiers niet altijd bekend of duidelijk of we daadwerkelijk met asielzoekers te maken hebben: dit wordt niet specifiek geregistreerd, en hoewel op basis van het herkomstland wel

een inschatting te maken is, is niet met zekerheid te stellen of en in welke fase van de asielpcedure betrokkene zich op dat moment bevond. Door te zoeken naar casuïstiek die daadwerkelijk plaatsvond in een AZC weten we zeker dat het om asielzoekers gaat. In de tweede plaats is er voor een focus op AZC's gekozen, omdat asielzoekers doorgaans de meeste tijd in dit type opvang doorbrengen. In principe zijn er verschillende soorten opvangcentra, waarin asielzoekers gehuisvest worden. Een en ander hangt af van de fase van de procedure om asiel aan te vragen, waarin betrokkenen zich bevinden.³ Om naast importfactoren ook iets te kunnen zeggen over deprivatiefactoren is het relevant om met de verblijfsduur in een instelling rekening te houden.

Voor de periode 2011-2015 zijn de dossiers van het LEC EGG doorzocht met gebruikmaking van de volgende zoektermen: asiel (inclusief alles wat het woord asiel bevat, dus ook asielzoeker of asielzoekerscentrum), AZC, Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA), Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND), Stichting Nidos (organisatie die voogdij voert over Alleenstaande Minderjarige Asielzoekers),⁴ vluchteling, verblijfsvergunning en verblijf(s)status. Op basis van deze ruime zoekslag kwam een eerste selectie van 390 zaken tot stand. Maar van deze selectie kon niet met zekerheid gezegd worden dat het daadwerkelijk asielzoekers betrof. Alle migranten die Nederland binnenkomen, hebben immers met de IND te maken en dat geldt ook voor een verblijfsvergunning/-status. Daarom is ervoor gekozen om dossiers te verwijderen die uitsluitend zijn gevonden met de zoektermen: IND, verblijfsvergunning, verblijf(s)status. Van de resterende zaken is door de onderzoekers nagegaan of er een relatie met een AZC was. Uiteindelijk bleven er 65 zaken over, waarvan er 44 zich daadwerkelijk op een AZC afspeelden. In de overige gevallen waren de bewoners van een AZC (als slachtoffer, verdachte of in een andere rol) betrokken bij een conflict met een vermoedelijk eermotief dat buiten een AZC plaatsvond. In vier zaken werd een AZC als 'loket' gebruikt: iemand met een probleem – bijvoorbeeld een minderjarige jongen die in Nederland op familiebezoek is en op de vlucht slaat als de familie kwaad wordt nadat uitkomt dat hij homoseksueel is – meldt zich bij een AZC met een verzoek om hulp. Deze 65 dossiers maken 3% uit van het totale aantal zaken (N=2414) dat in de periode 2011-2015 bij het LEC EGG onder de aandacht werd gebracht.

In dit verkennende onderzoek hebben beide onderzoekers onafhankelijk van elkaar de geselecteerde dossiers bestudeerd. Daarbij zijn zowel factoren gescoord die te relateren zijn aan specifieke deprivatiekenmerken van de instelling (bijvoorbeeld regime, dagindeling, persoonlijke ruimte/privacy) als factoren die gereleateerd kunnen worden aan de (culturele) achtergrond van betrokkenen (bijvoorbeeld gender, opvattingen over religie en eer, seksuele oriëntatie, toekomstverwachting). Vervolgens hebben de onderzoekers hun ervaringen bij het scoren en de uiteindelijke scores met elkaar vergeleken en eventuele discrepanties in onderling overleg opgelost. Beide onderzoekers kwamen onafhankelijk van elkaar tot het inzicht dat op basis van de beschikbare dossiers het relatief eenvoudiger was

3 www.coa.nl/nl/opvanglocaties/typen-locaties, geraadpleegd op 6 maart 2017.

4 www.nidos.nl.

om import- dan deprivatiefactoren te herkennen. Dit had consequenties voor het ontrafelen van de wisselwerking tussen beide factoren. Op beide aspecten wordt in de volgende paragraaf en in het slot nog eens teruggekomen.

- *Kenmerken*

Net als bij het reguliere werkaanbod van het LEC EGG ging het in meer dan de helft (N=38) van deze 65 zaken om bedreiging. In 18 dossiers speelde mishandeling een rol. Verder speelden er onder meer twee pogingen tot moord of doodslag, een zelfdoding en een verkrachting. Ook werden er twee vermissingen bij het LEC EGG onder de aandacht gebracht. De meeste zaken speelden zich af tegen een Iraakse achtergrond (N=18), gevolgd door een Syrische (N=14), Afghaanse (N=11) en Iraanse (N=8) achtergrond. Dit is niet opzienbarend, aangezien de grootste vluchtelingengroepen in Nederland ook deze herkomst hebben. In het totale werkaanbod van het LEC EGG bestaat het merendeel van de zaken uit casuïstiek tegen een Turkse en Marokkaanse achtergrond.

4 Geweld uit naam van eer in AZC's

4.1 Aanleidingen tot conflicten

- *Seksualiteit en familierelaties*

Alle conflicten die bij het LEC EGG onder de aandacht worden gebracht, kunnen aan de hand van schema 1 worden gerubriceerd. Zo ook de 65 zaken waarbij bewoners van een AZC betrokken waren. Jonge mensen kunnen in de problemen komen omdat zij zich niet conformeren aan de familieregels.

In het AZC wordt een meisje door haar broer bedreigd met een mes. Beveiligers komen tussenbeide. De broer zegt haar te willen doden, omdat zij met jongens omging. Hij is hierop aangehouden. Daarna kwam vader naar het politiebureau en dreigde dat ze zijn zoon vrij moesten laten. Ook vader is aangehouden. Het meisje is ondergebracht in een opvanginstelling.

Bij jongeren spelen vaak ook issues rond het kiezen van een partner. In het voorbeeld aan het begin van dit stuk werd de partner niet geaccepteerd, omdat deze een andere etnische en religieuze achtergrond had. De praktijk leert, dat een andere dan heteroseksuele oriëntatie ook aanleiding tot (vrees voor) eerconflicten kan zijn (zie ook: Thapar-Björkert, 2007; Janssen & Sanberg, 2013). Binnen deze 65 zaken kwam dit 4 keer voor.

Een jongen die in Nederland in een AZC woont, is vermist. Hij blijkt zich in Duitsland bij een AZC te hebben gemeld om asiel aan te vragen. De jongen was gekleed in vrouwenkleren; hij is transgender en bang voor de reactie van zijn familie als zij dit te weten komen. Hij voelt zich bedreigd.

Verder komen er in de dossiers relatievormen in beeld die conform de Nederlands wet niet mogelijk zijn. In dit verband kan bijvoorbeeld worden gedacht aan poly-

gamie of aan kindhuwelijken, dat wil zeggen een huwelijk waarbij minimaal één van de partners minderjarig is. Daarvan kwamen we er in deze onderzoeksgroep vijf tegen. In dergelijke gevallen zullen officiële instanties mogelijk ingrijpen door bijvoorbeeld de echtgenoten in verschillende locaties op te vangen en na te gaan of het huwelijk vrijwillig tot stand is gekomen. Daarbij worden mogelijk eerkwesties aangeboord die tot conflicten kunnen leiden. Als mensen wat ouder zijn en een officiële relatie zijn aangegaan, kunnen er problemen ontstaan wanneer er sprake is van buitenechtelijke relaties.

De buitenechtelijke relatie van een getrouwde man met zijn schoonzus is uitgekomen. De schoonzus wordt nu bedreigd door haar eigen man. Zij wordt met haar kinderen ondergebracht in een opvanghuis.

Het verbreken van huwelijken kan eveneens een voedingsbodemp voor familiale conflicten zijn, waarbij eergevoelens een rol kunnen spelen.

Een man mishandelt zijn zoon en pleegt vernielingen in het AZC waar hij woont. Zijn vrouw doet aangifte van mishandeling en zegt te willen scheiden. Zij vreest voor haar leven als haar man dit zou horen. De man wordt overgeplaatst naar een ander AZC.

Hetzelfde geldt voor het aangaan van een nieuwe relatie na een echtscheiding.

Een gescheiden vrouw verblijft in een AZC met haar kinderen. Zij heeft een nieuwe relatie. Haar ex-man woont in een ander AZC en zij hebben nog contact, zodat hij de kinderen kan zien. De ex-man is het niet eens met de nieuwe relatie, zijn familie stuurt dreigende sms-berichten naar de vriend. Op een dag dringt de ex-man de woonruimte van de vrouw binnen en treft de vriend aan, waarna hij zijn ex-vrouw mishandelt en de vriend aanvalt met een mes.

Het feit dat de vrouw een nieuwe relatie heeft, kan al gevoelig liggen, maar zeker omdat de nieuwe vriend contact heeft met de kinderen, wordt dit opgevat als een eerschending (zie ook Van Eck, 2001; Ermers, 2007) waarmee niet alleen de ex-man, maar ook zijn familie zich bemoeit; de kinderen worden gezien als onderdeel van de familie van de man.

- *Religie*

Zoals gezegd spelen de geselecteerde zaken zich allemaal in familiekring af. Het merendeel van deze zaken draait om het kiezen van partners en het verbreken van relaties. In een vijftal zaken ontstonden er echter familieproblemen naar aanleiding van een (vermeende) bekering (zie ook Janssen, 2017). In een enkel geval bleek het niet om een bekering te gaan, maar om roddels daarover. Dat was echter al genoeg om tot bedreigingen te leiden.

Een vrouw die met haar kinderen in een AZC woont, bekeert zich tot een andere religie. Nu wordt zij bedreigd door haar familie in het land van herkomst. Ze hebben doodsb bedreigingen geuit, via de telefoon, per mail en in een filmpje. Ze is bang dat haar broers haar en haar kinderen zullen vermoorden, zeker als zij zou terugkeren. De vrouw wordt

overgeplaatst naar een ander AZC om eventuele moeilijkheden wegens de bekering te voorkomen.

- *Reikwijdte van de invloed van familie*

De invloed van de familie mag beslist niet onderschat worden. Het wakend oog wordt overal gevoeld, en door moderne communicatietechnologie wordt dit nog versterkt (zie bijvoorbeeld Janssen, Sanberg & Van der Sluis 2011).

Twee jonge vrouwen vertellen aan een arts op het AZC dat hun vader hen mishandelt. Als vader dit ter ore komt, reageert hij furieus. Want zijn dochters hebben zonder zijn toestemming met de arts gesproken. Hij mishandelt hen opnieuw. In overleg met COA worden de vrouwen overgeplaatst naar een ander AZC. Nu maken ze zich zorgen, omdat daar een vriend van vader woont, die hen bedreigt namens vader.

Het verplaatsen van slachtoffers of van verdachten naar een ander AZC – dat zijn we 24 keer tegengekomen – of naar een reguliere opvanginstelling – dat zagen we in de door ons bestudeerde casuïstiek 14 maal – biedt geen structurele oplossing voor familieconflicten; ook op andere locaties kunnen familieleden of andere mensen uit het sociale netwerk van de familie worden aangetroffen, die een belangrijke rol spelen bij de sociale controle.

4.2 Import- en deprivatiefactoren

- *Importfactoren*

Hiervoor is al iets gezegd over de etnische achtergrond van betrokkenen en over de aanleidingen tot conflicten. Opvattingen over normen met betrekking tot zedelijk gedrag en de rol van de familie bij het handhaven van die normen zijn meegenomen uit het land van herkomst en kunnen als importfactoren worden bestempeld. Naast deze cultureel geïnspireerde opvattingen kunnen andere importfactoren worden onderscheiden. In dit verband kan gedacht worden aan ervaringen die mensen in een oorlogsgebied hebben opgedaan.

Een man mishandelt zijn vrouw in het AZC. De medewerkers vermoeden al langer dat er sprake is van geweld binnen het gezin. Ook hadden medebewoners gemeld dat de man zich dominant opstelt, vooral tegenover andersgelovigen. De man lijkt radicaal in zijn geloof. Verder staat hij op een wachtlijst om te worden behandeld voor zijn oorlogstrauma's. De man is overgeplaatst en heeft een gebiedsverbod gekregen. Zijn vrouw is met haar kinderen naar een ander AZC verplaatst.

Tijdens hun vlucht kunnen allerlei gevaren opdoemen, soms met vergaande gevolgen.

Door een verkrachting tijdens haar vlucht is een minderjarig meisje zwanger geraakt. In Nederland constateren medewerkers van het AZC dat zij in verwachting is. Het meisje vreest voor de reactie van haar vader. Daarop is zij in een opvanghuis geplaatst. Na gesprekken met haar vader blijkt dat hij de zwangerschap accepteert. Hij realiseert zich

dat zijn dochter geen blaam treft en dat dit lot helaas meer landgenoten in het AZC treft. Het meisje wil nu graag terug naar haar familie.

In dit geval blijkt het meisje onterecht bang te zijn geweest; haar vader beschouwt het niet als een eerschending en het meisje is opgelucht dat zij kan rekenen op steun van haar familie. Dit illustreert individuele verschillen in eeropvattingen binnen migrantengemeenschappen en de noodzaak om met alle partijen in gesprek te gaan om een potentieel conflict op te lossen.

- *Deprivatiefactoren*

Tot nu toe zijn in de in deze bijdrage beschreven casuïstiek vooral importfactoren in beeld gekomen. Dat is niet vreemd, aangezien opvattingen over eer daar een belangrijk deel van uitmaken en de politie geïnteresseerd is in het eermotief; niet zozeer in de kenmerken van de woonsituatie van betrokkenen. Bij de bestudering van de casuïstiek was het daarom niet eenvoudig om factoren te onderscheiden die specifiek met het verblijf in een AZC te maken hebben, bijvoorbeeld de in verschillende instellingen geldende regels. Toch konden we wel wat te weten komen over hoe regimes in verschillende typen instellingen werden beleefd.

Een gescheiden vrouw in een AZC verbreekt de relatie met haar vriend, die haar vervolgens chanteert door seksueel getint beeldmateriaal van haar op internet te zetten. Vervolgens wordt zij bedreigd door haar ex-man en zijn familie. De vrouw wordt met haar kinderen in een opvanghuis ondergebracht. Na een tijdje wil zij echter weer terug naar het AZC, vanwege de strenge leefregels in de opvang.

Hierbij ontstaat een conflict op het AZC, maar na een confrontatie met het strenge (veiligheids)regime in de opvang is de vrouw in deze casus toch bereid wat meer risico te nemen in ruil voor wat meer bewegingsvrijheid in het AZC. Eerder merkten we al op dat in 24 van de 65 zaken AZC-bewoners werden overgeplaatst. Hoewel dit meestal voor de veiligheid van de bewoners gebeurt (zie de laatste casus van paragraaf 4.1), kan dit ook als deprivatiefactor worden gezien. Veel asielzoekers worden om verschillende redenen gedurende de procedure meerdere malen verplaatst naar een ander AZC en moeten dus steeds weer wennen aan een nieuwe woonomgeving en nieuwe mensen om zich heen. Voor mensen die zich toch al ontworteld voelen, is dit een zware belasting (zie ook Bakker et al., 2014).

Buiten de directe familie kunnen ook medebewoners van het AZC betrokken zijn bij een eerconflict. Die betrokkenheid kan negatief zijn.

Een man mishandelt zijn dochter en zijn vrouw. Door roddels in het AZC denkt hij dat ze met allerlei mannen naar bed gaat. Zijn vrouw is zwanger; hij wil dat ze abortus pleegt, omdat hij denkt dat de baby niet van hem is.

Het komt voor dat medebewoners de rol overnemen van afwezige familieleden – dat kan op een ondersteunende, maar ook op een controlerende wijze gebeuren.

Een jonge moeder wordt lastiggevalen door andere bewoners nadat haar man is teruggekeerd naar het land van herkomst. Haar medebewoners houden nauwlettend in de

gaten of zij zich zedig – denk aan de kleding – en vroom gedraagt. In hun optiek bewaken zij de eer van de man in zijn afwezigheid. De vrouw voelt zich bedreigd en vraagt om hulp. Inmiddels is een van de mannen die haar belaagt, overgeplaatst naar een andere locatie, omdat hij al eerder dergelijk controlerend gedrag bleek te hebben vertoond.

Maar het komt ook voor dat medebewoners verdere escalatie van een conflict voorkomen door problemen te signaleren. Dit is bijvoorbeeld het geval bij de eerste casus in paragraaf 4.2.

- *Wisselwerking*

Nu is het de vraag of we het feit dat bewoners geen invloed hebben op de samenstelling van de bevolking van een AZC daadwerkelijk als een pure deprivatievariabele moeten zien. Feit is dat bewoners zowel geconfronteerd worden met landgenoten die vergelijkbare opvattingen over familie-eer hanteren, als met representanten van andere etnische groepen. Binnen de ‘eigen’ groep kunnen oude conflicten spelen die al uit het land van herkomst zijn meegenomen.

Een man en een vrouw hebben als echtpaar asiël aangevraagd, maar in werkelijkheid blijkt dit een buitenechtelijke relatie te zijn. De echtgenoot van de vrouw is haar nage-reisd en hij bedreigt hen in het AZC. De vrouw en haar vriend worden naar aparte locaties overgeplaatst.

Bovendien kunnen nieuwe conflicten ontstaan door het samenleven in het AZC, waarbij het uit het land van herkomst meegenomen morele kader leidend is. Dat geldt ook voor conflicten die met leden van andere gemeenschappen ontstaan, bijvoorbeeld naar aanleiding van interetnische en interreligieuze relaties.

Een extra voorbeeld van eerkwesties naar aanleiding van partnerkeuze laat zien dat hierin niet alleen etnische of religieuze verschillen een rol spelen, maar ook invloeden van de asiëlprocedure. Wijzen ouders het vriendje af omdat hij een andere achtergrond heeft of omdat hij is uitgeprocedeerd?

Een meisje en jongen met verschillende religieuze en etnische achtergronden ontmoeten elkaar in een AZC in Nederland en krijgen een relatie. Haar familie keurt dit af. De jongen is uitgeprocedeerd en met onbekende bestemming vertrokken uit het AZC. Wanneer ook het meisje wordt vermist, vermoedt de politie dat ze bij haar vriendje is. Hoe zal de familie op deze eerschending reageren?

Ook andere procedurele aspecten, zoals de asielaanvraag, kunnen doorwerken op meegebrachte ideeën over het familieleven. In feite is de asiëlprocedure een deprivatievariabele. Het gaat immers om een kenmerk van het systeem. Het langdurige verkeren in onzekerheid over de uitkomst of het uiteindelijk niet met goed gevolg kunnen afsluiten van een dergelijke procedure leidt tot spanningen en conflicten die zich niet alleen op medewerkers kunnen richten, maar ook op de eigen familie.

Een vader en zijn drie kinderen worden mogelijk teruggestuurd naar een ander Europees land, omdat zij daar eerder asiel aanvroegen dan in Nederland. Naar aanleiding van deze beslissing dreigt vader zijn kinderen te zullen doden en zelfmoord te zullen plegen. Hierop worden de kinderen ondergebracht in pleeggezinnen en wordt de man overgeplaatst naar een ander AZC.

De onmacht om overgeleverd te zijn aan instanties in plaats van zelf de toekomst van zijn familie te kunnen bepalen en veiligstellen, kan als zodanig al genoeg woede of verdriet veroorzaken, maar kan wellicht verergerd worden doordat in gemeenschappen waar eer hoog in het vaandel staat ook veel waarde gehecht wordt aan de man als hoofd van het gezin, die zijn gezin ook weet te onderhouden en op die manier bewijst een eervol man te zijn (Van Eck, 2001; Ermers, 2007). Wanneer een man dat op deze manier wordt ontnomen, kan de reactie mogelijk nog heftiger zijn.

Daarnaast spelen importvariabelen zoals herkomst en gedrag in het land van herkomst onmiskenbaar een rol bij het starten van een dergelijke procedure.

Een echtpaar met kinderen verblijft al meer dan tien jaar in Nederland. Sinds enkele jaren hebben vrouw en kinderen een verblijfsvergunning en een woning, maar vader woont nog in het AZC. Hij hoort tot de 'F1 groep', dat wil zeggen dat hij verdacht wordt van oorlogsmisdaden in het land van herkomst. Hij heeft moeite om dit te accepteren. De vrouw zou willen scheiden, maar vreest de reactie van haar man en zijn familie.

Een dergelijk geval van een asielzoeker die wordt verdacht van oorlogsmisdaden, draagt een sterke wisselwerking in zich. De daden in het land van herkomst – import – leiden tot een bepaalde categorisering in de asielprocedure – deprivatie – waardoor men geen recht heeft op een verblijfsvergunning, maar veelal ook in de situatie verkeert dat men niet uitgezet kan worden. Met als gevolg grote onzekerheid over de toekomst – een factor die doorgaans onder import wordt geschaard. Dat hybride karakter dat het zo moeilijk maakt om conflicten op het conto van import- of deprivatiefactoren te schrijven, zien we verder ook terug als we proberen om geestelijke problemen te duiden. Zo werd in vijf zaken in het dossier gewag gemaakt van psychische problemen en zelfs trauma's. Soms was dat psychische en psychiatrische leed toe te schrijven aan ervaringen opgedaan tijdens verblijf in oorlogsgebied en/of tijdens de vlucht, maar het werd in de dossiers niet altijd duidelijk waar de oorzaak van dit leed gevonden kon worden – dat vergt immers diepgaande analyse door psychologen of therapeuten. Zo valt ook niet met zekerheid de vraag te beantwoorden in welke mate de in het huidige onderzoek aangetroffen suïcide het gevolg is van factoren die met import en/of deprivatie te maken hebben. De door ons onderzochte dossiers hebben immers de focus op een mogelijk eermotief binnen familieconflicten, en bieden niet altijd genoeg informatie over kenmerken van het AZC als totale institutie. De problemen die asielzoekers te verwerken hebben zijn niet enkel en alleen te wijten aan de conflicten en stressvolle factoren die zij op hun vlucht met zich meedragen.

5 Tot slot

Aan het slot van deze bijdrage willen wij nog een kritische noot kraken met het beantwoorden van de tweede vraag uit de inleiding. Wat heeft dit verkennende onderzoek op basis van dossiers van het LEC EGG ons nu gebracht? In de dossiers van het LEC EGG hebben wij in de peilperiode 65 zaken aangetroffen die we kunnen linken aan AZC's. In totaal speelden er zich 44 daadwerkelijk op een AZC af. Deze 65 dossiers maken 3% uit van het totale aantal zaken (N=2414) dat in de peilperiode bij het LEC EGG onder de aandacht werd gebracht. Dat lijkt gering, maar we hebben ook aangegeven dat het moeilijk is om op basis van de beschikbare dossiers het totale aandeel van de betrokkenheid van asielzoekers bij de politie bekende eorzaken in beeld te krijgen. Harde cijfers zijn niet voorhanden, en waren ook niet het doel van dit verkennende onderzoek.

De in dit artikel bestudeerde conflicten hadden te maken met het familieleven en opvattingen over zedelijkheid en manifesteerden zich zowel in bedreigingen als in fysiek geweld. Bij jongeren spelen vaak issues rond het kiezen van een partner. Later in de levensloop kunnen problemen ontstaan bij het verbreken en aangaan van nieuwe relaties. Verder kwamen we zaken tegen waarbij bekering tot een ander geloof tot eerconflicten leidden. Vanuit de gedachte dat de manier waarop mensen een verblijf in een instelling zoals een AZC beleven zowel beïnvloed wordt door import- als door deprivatiefactoren, hebben wij getracht deze in de door ons bestudeerde casuïstiek te onderscheiden. Dat bleek om twee redenen nog niet zo eenvoudig. Ten eerste maakt de aard van de politiedossiers die bij het expertisecentrum worden behandeld dat de nadruk automatisch ligt op importfactoren zoals de culturele achtergrond en daaraan gekoppelde ideeën over familie-eer. Dit zijn immers cruciale onderwerpen voor het bepalen of er sprake is van een eermotief in een conflict en dat is het doel waarmee het dossier wordt aangelegd. Deprivatiefactoren, aangaande de leefomstandigheden in het AZC, komen alleen expliciet aan de orde wanneer ze in het conflict van invloed zijn. Waarschijnlijk zijn deze derhalve onderbelicht in de data die we voor dit onderzoek hebben gebruikt. Hetzelfde geldt voor ervaringen opgedaan in oorlogsgebieden en tijdens de reis naar Nederland. Ten tweede hebben veel factoren, zoals ervaringen in de asielprocedure en de samenstelling van de bevolking van een AZC zowel met kenmerken van de achtergronden van betrokkenen te maken als met instituties en daaraan gekoppelde procedures. Het is kortom niet eenvoudig om aangetroffen problemen, bijvoorbeeld met betrekking tot het geestelijk welbevinden te relateren aan ofwel deprivatiefactoren ofwel importfactoren; vaak betreft het een wisselwerking daarvan. Het feit dat dit moeilijk is, maakt deze exercitie echter niet overbodig: een dergelijke brede blik is nu eenmaal essentieel om inzicht te verkrijgen in het ontstaan en voortbestaan van geweld in deze (institutionele) context.

Hoewel we op basis van het ons beschikbare bronmateriaal niet tot stevige uitspraken kunnen komen over eerge relateerd geweld onder in Nederland verblijvende asielzoekers, kunnen we hier wel mee onderbouwen dat het belangrijk is

dat in vervolgonderzoek waarbij ook gebruik wordt gemaakt van andere bronnen (denk bijvoorbeeld aan observaties en interviews), wordt gekeken naar de invloed van instellingskenmerken en deprivatiefactoren op het ontstaan van eengerelateerd geweld. Dat is niet alleen belangrijk om ons inzicht in het ontstaan van dit geweld te vergroten. Natuurlijk moet tegenwicht geboden worden aan geïmporteerde opvattingen over eer die eigenrichting stimuleren en dus haaks staan op opvattingen die verankerd zijn in de Nederlandse rechtsstaat. Maar importfactoren kunnen niet of niet op korte termijn worden beïnvloed. Akelige ervaringen tijdens de vlucht kunnen bijvoorbeeld niet ongedaan worden gemaakt. Hoewel we op basis van de bij het LEC EGG bekende dossiers relatief weinig te weten zijn gekomen over deprivatiefactoren, willen we er hier wel voor pleiten om deze toch vooral niet over het hoofd te zien. Deprivatiefactoren zijn namelijk eenvoudiger te beïnvloeden en trekken hun wissel op de beleving van het verblijf in een AZC en daarmee ook op de veiligheid van asielzoekers en andere betrokkenen.

Literatuur

- Bakker, L., J. Dagevos & G. Engbersen (2014) The Importance of Resources and Security in the Socio-Economic Integration of Refugees. A Study on the Impact of Length of Stay in Asylum Accommodation and Residence Status on Socio-Economic Integration for the Four Largest Refugee Groups in the Netherlands. *International Migration & Integration*, (15), 431-448.
- Boom, J. de, E. Snel & G. Engbersen (2010) Asielmigratie, verblijfstatussen en criminaliteit. *Tijdschrift voor Criminologie*, 52(2), 153-169.
- Cornelissens, A., J. Kuppens & H. Ferwerda (2009) *Huwelijksdwang. Een verbintenis voor het leven? Een verkenning van de aard en aanpak van gedwongen huwelijken in Nederland*. Arnhem: Bureau Beke.
- Crewe, B. (2007) The sociology of imprisonment. In Y. Jewkes (Ed.), *Handbook on Prisons* (p. 123-151). Collumpton: Willan Publishing.
- Dourleijn, E. & J. Dagevos (red.) (2011) *Vluchtelingengroepen in Nederland. Over de integratie van Afghaanse, Iraakse, Iraanse en Somalische migranten*. Den Haag: SCP.
- Drost, L., E. Smits van Waesberghe & V. Los (2015) *Opgesloten in eigen huis. Een onderzoek naar aard en omvang van verborgen vrouwen in Den Haag*. Utrecht: Verweij-Jonker Instituut.
- Eck, C. van (2001) *Door bloed gezuiverd. Eerwraak bij Turken in Nederland*. Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker.
- Eck, C. van (2003) Kritiek die geen houdt snijdt. *Tijdschrift voor Criminologie*, 4, 413-414.
- Ermers, R. (2007) *Eer en eerwraak. Definitie en analyse*. Amsterdam: Bulaag.
- Ferwerda, H. & I. van Leiden (2005) *Eerwraak of eengerelateerd geweld? Naar een werkdefinitie*. Arnhem: Advies- en Onderzoeksgroep Beke.
- Gezik, E. (2003) *Eer, identiteit en moord. Een vergelijkende studie naar Nederland, Duitsland en Turkije*. Utrecht: Nederlands Centrum Buitenlanders.
- Goffman, E. (1975) *Totale instituties*. Rotterdam: Universitaire Pers Rotterdam.
- Grapendaal, M. (1990) The inmate subculture in Dutch prisons. *British Journal of Criminology*, 30(3), 341-357.
- Haan, W.J.M. de & M. Althoff (2002) *Vreemd en verdacht. Een verkennend onderzoek naar criminaliteit in en om asielzoekerscentra*. Groningen: Vakgroep Strafrecht en Criminologie.

Janine Janssen & Ruth Sanberg

- Irwin, J. & D. Cressey (1962) Thieves, Convicts and the Inmate Culture. *Social Problems*, (autumn), 142-155.
- Janssen, J. (1994) *Latijnsamerikaanse drugskoeriers in detentie: ezels of zondebokken?*. Arnhem: Gouda Quint bv.
- Janssen, J. (2000) *Laat maar zitten. Een exploratief onderzoek naar de werking van de korte vrijheidsstraf*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Janssen, J. (2008) *Je eer of je leven? Een verkenning van eezaken voor politiemensen en andere professionals*. Den Haag: Stapel & De Koning.
- Janssen, J. (2016) *Afhankelijkheid en weerbaarheid. Over het complexe en bonte werk van professionals bij de aanpak van geweld in afhankelijkheidsrelaties*. Den Bosch: Avans Hogeschool.
- Janssen, J. (2017) *Focus op eer. Een verkenning van eezaken voor politieambtenaren en andere professionals*. Den Haag: Boom Criminologie.
- Janssen, J. & R. Sanberg (2013) Als de nood aan de man komt. Slachtofferschap van mannen bij eergelateerd geweld. *Justitiële verkenningen*, 5, 61-80.
- Janssen, J., R. Sanberg & D. van der Sluis (2011) Virtual honour. Violating and restoring family honour through the Internet. *Cahier Politie Studies*, 3, nr. 20, 275-294.
- Klaver, J., B. Witkamp, M. Paulussen-Hoogeboom, S. Slotboom & J. Stouten (2014) *Vluchtelingenwerk Integratiebarometer 2014. Een onderzoek naar de integratie van vluchtelingen in Nederland*. Amsterdam: Vluchtelingenwerk Nederland.
- Kool, R.S.B., A. Beijer, C.F. Drumpt, J.F. Eelman & G.G.J. Knoops (2005) *Vrouwelijke genitale vermindering in juridisch perspectief. Achtergrondstudie*. Den Haag: Raad voor de Volksgezondheid en zorg.
- Kuppens, J., L. Scholten & H. Ferwerda (2016) *Noodopvang in Warnsveld. Een risicoanalyse*. Arnhem: Bureau Beke.
- LEC EGG (2017) *Terugblik op 2016. Jaarverslag van het Landelijk Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld*. Den Haag: LEC EGG/Nationale Politie.
- Nauta, A. & H. Werdmölder (2002) Onderzoek naar kenmerken van eerwraak. *Tijdschrift voor Criminologie*, 4, 367-373.
- Spierenburg, J. (2008) *A History of Murder. Personal Violence in Europe from the Middle Ages to the Present*. Cambridge: Polity Press.
- Sykes, G. (1958) *The Society of Captives*. Princeton: Princeton University Press.
- Thapar-Björkert, S. (2007) Conversations across borders: men and honour violence in UK and Sweden. In J. Fornäs & M. Fredriksson, *Inter: A European Cultural Studies Conference in Sweden 11-13 June 2007*, Linköping: Linköping University Electronic Press, 2007: 615-631, www.ep.liu.se/ecp/025.
- Thomas, Ch. (1977) Theoretical Perspectives on Prisonization: a Comparison of the Importation and Deprivation Models. *The Journal of Criminal Law & Criminology*, 68(1), 135-145.
- Thomas, Ch., D.M. Petersen & R.M. Zingraff (1978) Structural and Social Psychological Correlates of Prisonization. *Criminology*, 3, 383-393.